

Leermiddelen- monitor 10/11

Gebruik, ontwikkelen, kwaliteit en beleid

SLO • nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling

Leraren én
leidinggevenden
bevroegd

slo

SLO Leermiddelenmonitor 10/11

Gebruik, ontwikkelen, kwaliteit en beleid

Leraren en leidinggevenden bevraagd

Voor het vierde achtereenvolgende jaar brengt het Kenniscentrum Leermiddelen (KCL) van SLO de Leermiddelenmonitor uit. In de Leermiddelenmonitor geeft KCL een actueel overzicht van de stand van zaken ten aanzien van het gebruik, het ontwikkelen en het delen van leermiddelen. Elk jaar kiest KCL een thema waarop dieper wordt ingegaan. Dit jaar krijgen twee thema's meer aandacht dan voorgaande jaren: de kwaliteit van leermiddelen en het leermiddelenbeleid.

De kwaliteit van leermiddelen is actueel, omdat er steeds meer gratis leermateriaal beschikbaar komt, waarvan de kwaliteit niet altijd is vast te stellen. Leermiddelenbeleid komt steeds meer op de voorgrond te staan, omdat het besef groeit dat de keuzes die ten aanzien van leermiddelen worden gemaakt direct in verband staan met de onderwijsvisie van de school. Daarnaast is er voor scholen voor voortgezet (speciaal) onderwijs sinds de invoering van de gratis schoolboekenmaatregel ook een financiële prikkel om tot leermiddelenbeleid te komen.

Respondenten

De Leermiddelenmonitor is gebaseerd op onderzoek dat KCL heeft gedaan onder bijna 2000 leraren¹ in het primair onderwijs (po), voortgezet onderwijs (vo), speciaal onderwijs (so) en voortgezet speciaal onderwijs (vso). Dit jaar zijn ook leidinggevenden in deze sectoren bevraagd. Bijna 1000 leidinggevenden² hebben de vragenlijst volledig ingevuld. Net als vorige jaren is een digitale enquête met ongeveer 40 vragen als onderzoeksinstrument gebruikt.

Samenwerking

Het onderzoek van dit jaar is uitgevoerd in nauwe samenwerking met de Onderwijs Innovatie Groep (OIG). KCL is de samenwerking met OIG aangegaan om het cijfermatige fundament onder het onderzoek te verstevigen. De omvang van de representatieve steekproef van leraren (po en vo) en leidinggevenden (po) is groot genoeg om uitspraken met 95% betrouwbaarheid te kunnen doen. Voor leidinggevenden in het vo kunnen uitspraken met ruim 90% betrouwbaarheid gedaan worden. In voorgaande edities van de leermiddelenmonitor is niet structureel over so en vso gerapporteerd, omdat daarvoor onvoldoende gegevens beschikbaar waren. Ook dit jaar bleek deze doelgroep moeilijk bereikbaar. De respons vanuit so en vso was weliswaar hoger dan voorgaande jaren, maar nog niet zodanig dat er betrouwbare uitspraken gedaan kunnen worden. Dit jaar zijn er echter meer gegevens beschikbaar, zodat bij een aantal items ook de resultaten van deze sectoren gerapporteerd worden.

Hierna worden eerst de belangrijkste conclusies uit het onderzoek op een rij gezet. Vervolgens wordt in vier hoofdstukken ingegaan op de vier deelonderwerpen van het onderzoek.

¹ Leraren: po (N = 694), vo (N = 1101), so (N = 96), en vso (N = 93)

² Leidinggevenden: po (N = 581), vo (N = 292), so (N = 46), en vso (N = 41)

De belangrijkste uitkomsten

Gebruik van leermiddelen

Vorige jaren gaven leraren aan de methode als basis te gebruiken voor hun werk. Dat beeld is dit jaar onveranderd gebleven. Slechts een klein percentage leraren gaat alleen van de methode uit. Het grootste deel van de leraren gebruikt de methode als leidraad en vult die aan met eigen ontwikkelde of gevonden leermiddelen. Leidinggevend in po en vo denken dat leraren meer uitgaan van de methode dan leraren zelf aangeven. De leidinggevend in so en vso maken een inschatting die meer overeenkomt met hoe leraren in hun sector werken.

Leraren die aanvullend materiaal zoeken, zijn gematigd positief over de vindbaarheid ervan. Het grootste probleem dat ze hierbij ondervinden is dat de gevonden materialen onvoldoende aansluiten bij wat zij zochten.

De door leraren en leidinggevend verwachte toename van het gebruik van eigen ontwikkelde of gevonden leermiddelen blijft uit. Het aandeel methodegebonden leermiddelen loopt zeker niet terug. Het aandeel van digitale leermiddelen stijgt, maar minder snel dan op basis van voorspellingen verwacht zou worden. Leraren denken dat het gebruik van digitale leermiddelen zal groeien als de ict-infrastructuur op scholen verbetert, als zij meer tijd krijgen om eigen leermiddelen te ontwikkelen of om leermiddelen te zoeken en als er meer bijscholing zou zijn. Leidinggevend zien bijscholing van leraren als voornaamste middel om het gebruik van digitale leermiddelen te stimuleren.

De opmars van de elektronische leeromgeving (ELO) in het vo gaat voort. Nu geeft al 65% van de leraren aan gebruik te maken van een ELO. In het primair ondewijs is het gebruik van het digitale schoolbord massaal, maar ook in het vo, so en vso geeft zo'n 50% van de leraren aan het digibord te gebruiken.

Eigen leermiddelen ontwikkelen en delen

Het overgrote deel van de leraren in alle sectoren ontwikkelt soms of vaak zelf leermiddelen. In het po ligt dit percentage lager dan bij de meting in 09/10. In de sector po blijken leraren minder gefaciliteerd te worden voor het maken van leermiddelen dan in de andere sectoren. Daar zou wellicht een verklaring kunnen liggen voor het lagere percentage leraren dat zelf leermiddelen ontwikkelt. Opvallend is dat in het v(s)o de invoering van de gratis schoolboekenmaatregel geen extra impuls heeft gegeven aan het stimuleren van leraren om zelf leermiddelen te ontwikkelen. Leraren ontwikkelen vooral eigen leermiddelen, omdat ze meer mogelijkheden tot differentiatie willen hebben. Zij maken opdrachten die gericht zijn op verschillende niveaus en leerstijlen. In het so en vso worden verhoudingsgewijs meer opdrachten gemaakt die bedoeld zijn voor specifieke leerlingen.

Leraren delen de eigen ontwikkelde leermiddelen vooral met collega's binnen de eigen school, maar in vergelijking met vorig jaar neemt het aantal leraren toe dat ook materiaal deelt met collega's daarbuiten. Zij weten daarvoor in toenemende mate digitale wegen te benutten door bijvoorbeeld hun materiaal via vakcommunities te delen. Leraren zouden hun eigen leermiddelen (nog) meer met anderen delen, als ze ervan overtuigd waren dat die ook voor anderen relevant zijn. Schoolleiders spelen een bescheiden rol bij het stimuleren van het delen van leermiddelen door leraren. Zij geven aan het delen van leermiddelen wel te stimuleren, maar tot het maken van afspraken komt het zelden.

Kwaliteit van leermiddelen en arrangementen van leermiddelen

De kwaliteit van aanvullende gevonden leermiddelen zit ook in de combinatie met andere gebruikte leermiddelen. Leraren blijken daarbij vooral af te gaan op intuïtie en ervaring. Ongeveer de helft van de leraren gaat uit van een leerlijn die gevolgd moet worden. Op dit laatste punt willen leraren meer ondersteuning, liefst in de vorm van een digitaal instrument dat het mogelijk maakt de koppeling tussen een geformuleerde leerlijn en daarbij passende leermiddelen te realiseren.

Leraren en leidinggevendenden blijken bij de beoordeling van leermiddelen dezelfde criteria te hanteren. Zij vinden het belangrijk dat leermiddelen de beoogde leereffecten opleveren, motiverend zijn voor leerlingen, passen in een leerlijn en goed bruikbaar zijn in de situatie waarvoor ze bedoeld zijn.

Leraren zijn over het algemeen positiever over de kwaliteit van de eigen of gevonden leermiddelen dan leidinggevendenden. Zo'n drie kwart van de leraren vindt die leermiddelen van voldoende kwaliteit. Dat percentage is ongeveer 50 voor leidinggevendenden in het po en 60 voor leidinggevendenden in v(s)o. In het so vindt slechts 13% van de leidinggevendenden de kwaliteit van door leraren ontwikkelde of gevonden leermiddelen van voldoende kwaliteit.

Leraren en leidinggevendenden zien veel van de kwaliteitscriteria die zij belangrijk vinden terug in de eigen ontwikkelde of gevonden leermiddelen: de inhoudelijke kwaliteit, de leereffecten, de bruikbaarheid en, in mindere mate, de aansluiting op de leerlijn.

Leermiddelenbeleid

Het percentage scholen waar leermiddelenbeleid gevoerd wordt stijgt licht. Hoewel uit de cijfers blijkt dat leraren bij het formuleren van het leermiddelenbeleid worden betrokken, is de uitvoering van dat beleid voor hen beperkt zichtbaar. Bij het formuleren van het leermiddelenbeleid geven leraren en leidinggevendenden uit po en vo aan dat er rekening wordt gehouden met het financiële beleid en de onderwijsvisie van de school. Leraren vinden het besluitvormingsproces rondom het leermiddelenbeleid een stuk minder transparant dan leidinggevendenden. Uit de cijfers blijkt dat het leermiddelenbeleid in het po zichtbaarder is dan in het vo.

In de loop van de jaren zien we de rol van de schoolleiding groter worden bij het nemen van een beslissing over de vraag of er nieuwe leermiddelen aangeschaft mogen worden. De vaksecties (vo) en teams (po) mogen meestal wel beslissen welke leermiddelen worden aangeschaft. Dat geldt in ongeveer 70% van de gevallen. Slechts een klein percentage schoolleiders geeft inhoudelijke criteria aan, waarmee leraren bij de aanschaf van leermiddelen rekening moeten houden.

De gratis schoolboekenmaatregel heeft in het v(s)o nauwelijks geleid tot een stimulans om meer gratis (digitale) leermiddelen te gaan gebruiken.

Ook is na invoering van deze maatregel op de helft van de scholen geen verandering in leermiddelenbeleid te bespeuren. Op de andere helft van de scholen wordt er sinds de invoering van deze maatregel een budget vastgesteld voor de aanschaf van nieuwe leermiddelen.

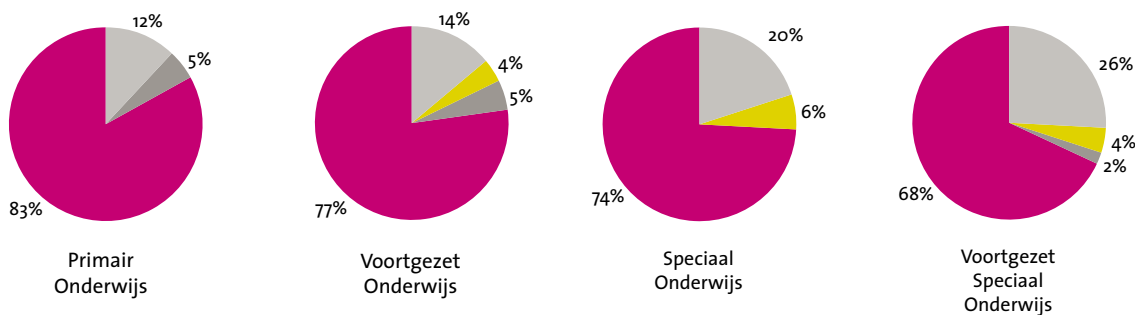
Welke leermiddelen gebruiken leraren?

Net als in de voorgaande monitors, is ook nu weer gekeken welke leermiddelen leraren inzetten in hun onderwijs. Daarbij wordt het onderscheid gemaakt tussen methoden en niet-methodegebonden leermiddelen, en ook tussen papieren en digitale leermiddelen.

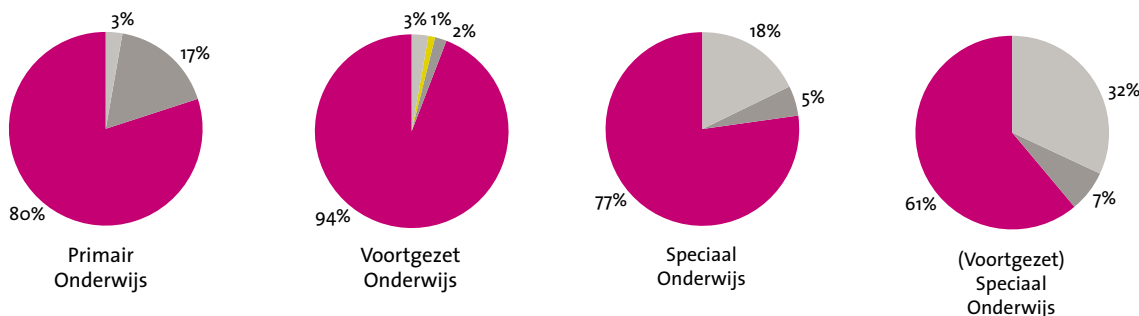
Methode blijft uitgangspunt

Bij de vorige edities van de leermiddelenmonitor bleek dat leraren de methode als uitgangspunt nemen en deze aanvullen met eigen ontwikkelde of gevonden leermiddelen³. Dat beeld zien we ook in het huidige onderzoek terug. De groep leraren die enkel en alleen eigen ontwikkelde of gevonden leermiddelen gebruiken blijft klein. Interessant is wel dat leraren naast de methode, meer gebruik maken van ook eigen ontwikkelde of gevonden leermiddelen dan leidinggevend denken.

Soorten leermiddelen die leraren gebruiken

Soorten leermiddelen die volgens leidinggevend door leraren worden gebruikt

- alleen methoden
- voornamelijk methoden, aangevuld met eigen ontwikkelde of gevonden leermiddelen
- voornamelijk eigen ontwikkelde of gevonden leermiddelen, aangevuld met methoden
- alleen eigen ontwikkelde of gevonden leermiddelen

³ Eigen ontwikkelde of gevonden leermiddelen (ook wel niet-methodegebonden leermiddelen genoemd) kunnen naast of in plaats van de methode gebruikt worden. Ze kunnen gemaakt zijn door een leraar, groepen leraren, uitgevers en andere partijen. Een voorbeeld van een niet-methodegebonden leermiddel is een lesbrieft van Milieudefensie over regenwouden.

Gebruik van 'alleen methoden' minder groot dan leidinggevend denken

Net als andere jaren is gevraagd hoe de verhouding in gebruik is tussen methodegebonden leermiddelen en eigen ontwikkelde of gevonden leermiddelen. Leidinggevenden schatten die verhouding anders in dan leraren aangeven. Leidinggevenden in het po denken dat 17% van de leermiddelen die leraren gebruiken, zelf ontwikkeld of gevonden zijn door leraren. Leidinggevenden in het vo denken dat 21% van de door leraren gebruikte leermiddelen zelf ontwikkeld of gevonden zijn door leraren. Het daadwerkelijke percentage eigen ontwikkelde of gevonden leermiddelen dat leraren gebruiken, is volgens leraren po 26% en volgens leraren vo 33%.

Ook de doeleinden waarvoor leraren eigen ontwikkelde of gevonden leermiddelen inzetten, schatten leidinggevenden anders in. Een paar opvallende verschillen:

- Zowel in po, vo, so en vso gebruiken leraren eigen ontwikkelde of gevonden leermiddelen veel meer om uit te leggen of te demonstreren dan leidinggevenden inschatten;
- Het percentage eigen ontwikkelde of gevonden leermiddelen wordt door leraren uit alle schooltypen meer ingezet om te oefenen dan leidinggevenden denken;
- Leraren in het vo gebruiken deze leermiddelen veel minder om te remediëren dan leidinggevenden in het vo denken;
- Leraren in het vso gebruiken deze leermiddelen veel vaker om te toetsen dan leidinggevenden denken.

Doeleinden waarvoor leraren eigen ontwikkelde of gevonden leermiddelen inzetten en leidinggevenden denken dat leraren eigen ontwikkelde of gevonden leermiddelen inzetten

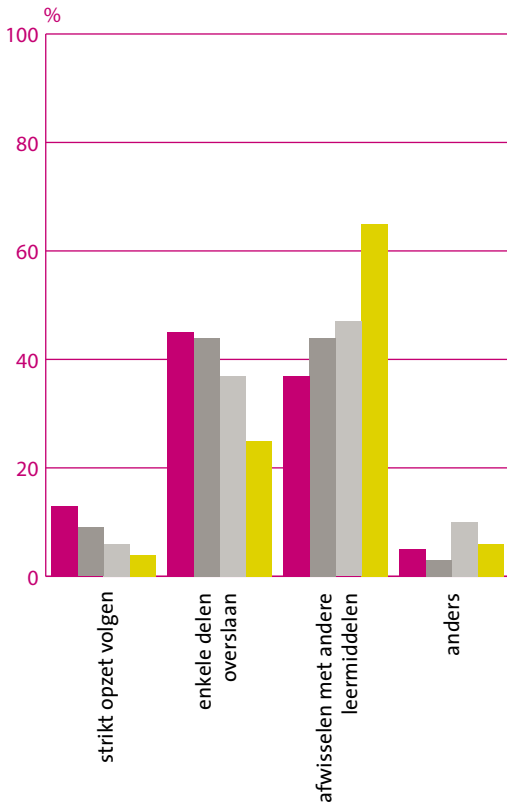
	Leraren PO	Leiding PO	Leraren VO	Leiding VO	Leraren SO	Leiding SO	Leraren VSO	Leiding VSO
om te oefenen	83%	65%	71%	56%	72%	46%	77%	52%
om te remediëren	65%	55%	21%	70%	46%	42%	35%	29%
om te toetsen	11%	9%	39%	35%	7%	9%	31%	13%
om te plannen en registeren	15%	14%	13%	8%	11%	12%	12%	5%
om uit te leggen en te demonstreren	71%	51%	74%	57%	61%	46%	46%	46%
om te spelen en te leren	64%	55%	39%	20%	57%	33%	33%	31%

* Leraren en leidinggevenden konden meerdere antwoorden geven

Flexibel gebruik methode

Resultaten met betrekking tot de wijze waarop leraren de methode(n) gebruiken, laten eenzelfde beeld zien als vorig jaar. Leraren gaan flexibel om met de methode; 50% wisselt de methode(n) af met andere methoden en gemiddeld 38% slaat soms bewust delen van de methode(n) over. Een kleine groep leraren volgt strikt de aangegeven opzet van de methode(n). In het po gaan leraren vooral bij de creatieve vakken en de zaakvakken flexibeler met de methode om.

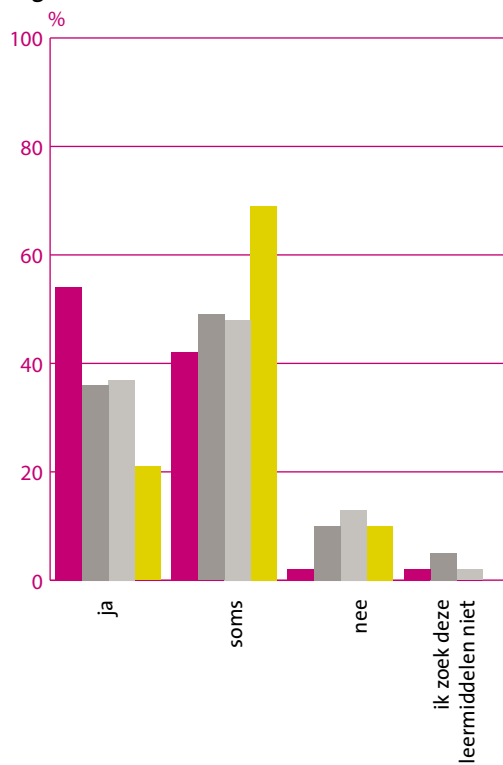
Manier waarop de methode gebruikt wordt door leraren

Leraren matig positief over vinden vrij beschikbare digitale leermiddelen

Hoewel de methode nog veel wordt gebruikt, gaan leraren regelmatig op zoek naar aanvullende (digitale) leermiddelen⁴. In dit onderzoek is gevraagd of leraren makkelijk vrij beschikbare, digitale leermiddelen kunnen vinden. Binnen de verschillende onderwijssectoren denken leraren daar verschillend over. Het po is hier het meest positief over. Het grootste probleem dat leraren hierbij onder vinden is dat de gevonden leermiddelen niet aansluiten bij wat ze zochten.

Kunnen leraren makkelijk vrij beschikbare digitale leermiddelen vinden?

⁴ Digitale leermiddelen worden via een computer of smartboard door de leraar en/of de leerling gebruikt. Dit kunnen zowel methodegebonden als eigen ontwikkelde of gevonden leermiddelen zijn.

Daadwerkelijk gebruik eigen ontwikkelde materialen blijft achter bij verwachting

In de monitor 08/09 verwachtten leraren po en vo al dat het methodegebruik in de toekomst minder zal worden, maar het is sinds 2008 in het po niet en in het vo slechts minimaal gedaald. Ook verwachtten leraren dat het percentage eigen ontwikkelde gevonden leermiddelen zal stijgen. Maar dat percentage blijft dalen in het po en kent slechts een minimale stijging in het vo. Ondanks een verwachte stijging van deze leermiddelen, blijft een daadwerkelijke en duidelijke stijging dus uit. Opmerkelijk is ook het verschil in mening hierover tussen po/vo en so/vso. Waar leraren en leidinggevendenden in het po en vo verwachten dat het gebruik van eigen ontwikkelde of gevonden leermiddelen zal stijgen (ondanks een tot nu toe uitgebleven daadwerkelijke en duidelijke stijging), verwachten leraren en leidinggevendenden in het so en vso in de toekomst geen of een minimale toename.

Tot slot blijkt dat leidinggevendenden in het algemeen minder hoge verwachtingen hebben dan leraren, als het gaat over een toename van het gebruik van eigen ontwikkelde of gevonden leermiddelen over 5 jaar. Leidinggevendenden in het vo hebben - meer dan hun collega's in andere sectoren - de verwachting dat het gebruik van methodegebonden leermiddelen over 5 jaar aanzienlijk minder zal zijn (15%).

Mate waarin leraren en leidinggevendenden po en vo denken dat verschillende leermiddelen nu en in de toekomst ingezet worden

	Leraren PO		Leiding PO		Leraren VO		Leiding VO	
	NU	2015	NU	2015	NU	2015	NU	2015
methodegebonden leermiddelen	74%	67%	83%	76%	67%	58%	79%	64%
eigen ontwikkelde of gevonden leermiddelen	26%	33%	17%	24%	33%	42%	21%	36%

Mate waarin leraren en leidinggevendenden so en vso denken dat verschillende leermiddelen nu en in de toekomst ingezet worden

	Leraren SO		Leiding SO		Leraren VSO		Leiding VSO	
	NU	2015	NU	2015	NU	2015	NU	2015
methodegebonden leermiddelen	62%	61%	68%	73%	57%	62%	58%	64%
eigen ontwikkelde of gevonden leermiddelen	38%	39%	32%	27%	43%	38%	42%	36%

Gebruik digitale leermiddelen groeit gestaag

Na vier jaar leermiddelenmonitor blijkt dat papieren leermiddelen nog steeds het meest gebruikt worden. Leraren in po en vo verwachten al een aantal jaren dat het gebruik van papieren leermiddelen zal afnemen en het gebruik van digitale leermiddelen zal toenemen, maar de feitelijke ontwikkelingen blijven achter bij de verwachtingen: de toename in het gebruik van digitaal materiaal in po en vo is gering. Toch verwachten leraren nog steeds dat het aandeel digitale leermiddelen in de toekomst zal stijgen⁵.

Mate waarin leraren en leidinggevenden po en vo denken dat papieren en digitale leermiddelen nu en in de toekomst ingezet worden

	Leraren PO		Leiding PO		Leraren VO		Leiding VO	
	NU	2015	NU	2015	NU	2015	NU	2015
papieren leermiddelen	77%	57%	79%	59%	74%	53%	81%	55%
digitale leermiddelen	23%	43%	21%	41%	26%	47%	19%	45%

Mate waarin leraren en leidinggevenden so en vso denken dat papieren en digitale leermiddelen nu en in de toekomst ingezet worden

	Leraren SO		Leiding SO		Leraren VSO		Leiding VSO	
	NU	2015	NU	2015	NU	2015	NU	2015
papieren leermiddelen	77%	52%	79%	57%	77%	53%	77%	56%
digitale leermiddelen	23%	48%	21%	43%	23%	47%	23%	44%

Om deze verwachting haalbaar te maken, geven leraren vooral aan dat er een betere ict-infrastructuur moet komen en meer tijd om eigen leermiddelen te kunnen ontwikkelen of vinden. Dit laatste punt wordt vooral ook door leraren uit het vo en vso genoemd.

Met name de ict-infrastructuur wordt ook door leidinggevenden als belangrijk aandachtspunt genoemd, maar daarnaast zien zij vooral ook bijscholing als belangrijke mogelijkheid om de groei van het gebruik van digitale leermiddelen te realiseren.

⁵ Voor leidinggevenden uit alle sectoren kunnen we een dergelijke vergelijking niet geven. Leidinggevenden zijn hierop voor het eerst bevroegd.

Activiteiten die het gebruik van digitale leermiddelen volgens leraren en leidinggevenden vergroten

	Leraren PO	Leiding PO	Leraren VO	Leiding VO	Leraren SO	Leiding SO	Leraren VSO	Leiding VSO
betere ict-infrastructuur	66%	58%	65%	56%	67%	53%	62%	52%
meer tijd eigen leermiddelen te ontwikkelen of te vinden	54%	38%	69%	59%	49%	41%	66%	44%
bijbscholing	60%	78%	49%	89%	61%	71%	50%	76%
samenwerking scholen stimuleren en faciliteren	44%	49%	35%	45%	39%	47%	34%	52%
vooropleiding herzien m.b.t. competenties	35%	50%	25%	43%	14%	47%	32%	48%
anders	12%	13%	7%	8%	8%	6%	16%	8%

* Leraren en leidinggevenden konden meerdere antwoorden geven

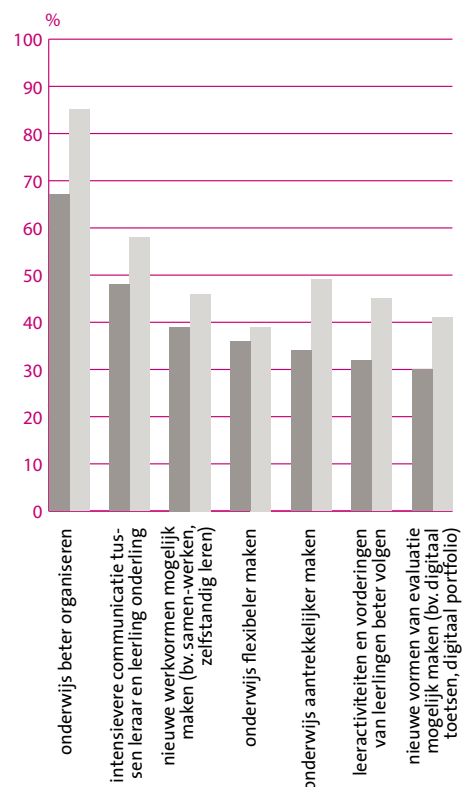
ELO-gebruik in vo blijft stijgen

65% van de leraren in het vo geeft aan gebruik te maken van een ELO⁶. Bij de meting van 09/10 was dit nog 55% en de jaren daarvoor 44%. Opmerkelijk is dat 86% van de leidinggevenden in het vo aangeeft te denken dat leraren een ELO gebruikt. Zij schatten het ELO-gebruik dus hoger in dan het daadwerkelijk gebruik van leraren laat zien. In het vso is de groep leraren die een ELO gebruikt kleiner: 20% maakt er gebruik van, 66% maakt er geen gebruik van en 14% weet het niet.

67% van de leraren in het vo die een ELO gebruikt, doet dit vooral om het onderwijs beter te organiseren. Bijna 50% gebruikt de ELO voor een intensievere communicatie tussen leraar en leerling onderling. Leidinggevenden noemen dezelfde redenen als leraren, maar zij schatten het percentage leraren dat elk van deze reden noemt hoger in⁷.

■ Leraren VO
■ Leiding VO

Redenen ELO-gebruik door leraren en hoe leidinggevenden denken dat leraren de ELO gebruiken*

* Leraren en leidinggevenden konden meerdere antwoorden geven

⁶ Vragen m.b.t. de ELO zijn alleen aan v(s)o gesteld.

⁷ De respons van leidinggevenden en leraren vso op deze vraag was te laag en wordt niet gerapporteerd.

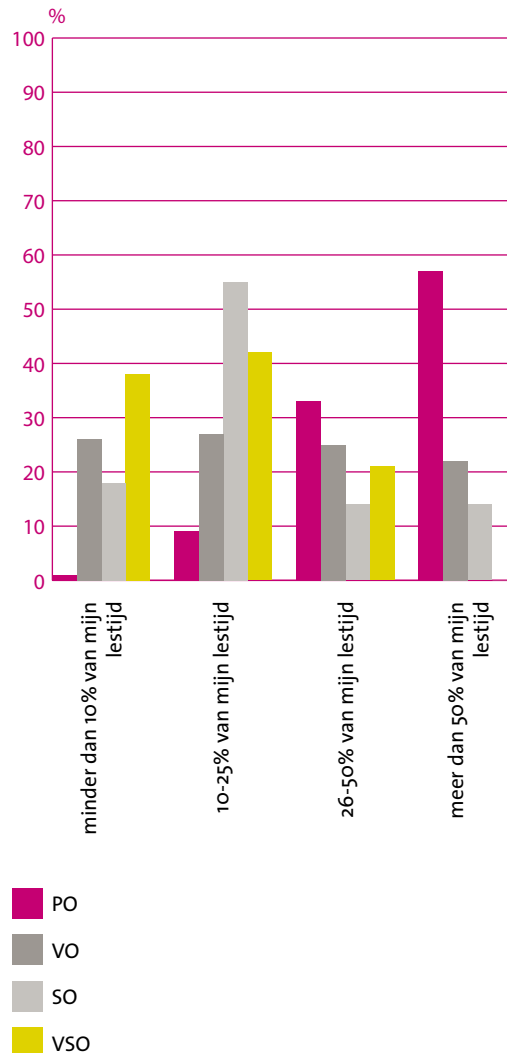
Digitaal schoolbord vooral veel gebruikt in po

Steeds meer leraren in het po gebruiken het digitale schoolbord, gemiddeld 80%. Evenals vorig jaar gebruiken leraren in de bovenbouw het digitale schoolbord het meest. In de bovenbouw maakt 91% van de leraren gebruik van het digitale schoolbord (vorig jaar 73%) in de middenbouw 80% (vorig jaar 62%) en in de is dit 60% (vorig jaar 46%).

In de andere onderwijssectoren is het gebruik van het digitale schoolbord opvallend minder. In het vo gebruikt gemiddeld 53% het bord, in het so is dat 47% en in het vso 48%. Ook de intensiteit waarmee zij het digitale schoolbord gebruiken ligt in deze sectoren beduidend lager dan in het po. Vorig jaar gebruikte 18% van de po leraren meer dan de helft van de lestijd het digibord en zij spraken de verwachting uit dat over 5 jaar 57% van de leraren het bord meer dan de helft van de lestijd zou gebruiken. De resultaten van dit jaar wijzen echter uit dat nu al 57% van de po leraren het bord meer dan helft van de lestijd gebruikt. Wel is de verwachting dat het gebruik ervan in de toekomst ook in de andere sectoren sterk zal toenemen. Een derde van de leraren in het po en vo en de helft van de leraren in het so en vso verwacht over 5 jaar 26-50% van hun lestijd met het bord te werken. Ongeveer 50% van de leraren in het po, vo en so en 30% van de leraren in het vso verwachten over 5 jaar het bord meer dan helft van hun lestijd te gebruiken.

Wanneer schoolleiders gevraagd wordt of leraren op dit moment gebruik maken van een digitaal schoolbord, dan zegt maar liefst 95% in het po, 92% in het vo, 82% in het so en 56% in het vso dat een aantal of alle leraren gebruik maken van het bord. Vergeleken met de antwoorden van de leraren, schatten leidinggevenden het gebruik van het digitale schoolbord veel hoger in, vooral in so en vo.

Hoe vaak gebruiken leraren op dit moment het digitale schoolbord tijdens de lessen?

Welke leermiddelen ontwikkelen leraren en worden deze gedeeld?

Net als bij de meting van 09/10 is aan leraren de vraag gesteld of ze leermiddelen ontwikkelen en zo ja, in hoeverre zij deze delen met directe collega's en/of collega's van andere scholen. Aan leidinggevendenden is gevraagd of zij hun leraren stimuleren om zelf leermiddelen te ontwikkelen en of de invoering van de gratis schoolboekenmaatregel in het v(s)o daarop invloed heeft gehad.

Leraren nog niet altijd voldoende gefaciliteerd om te ontwikkelen

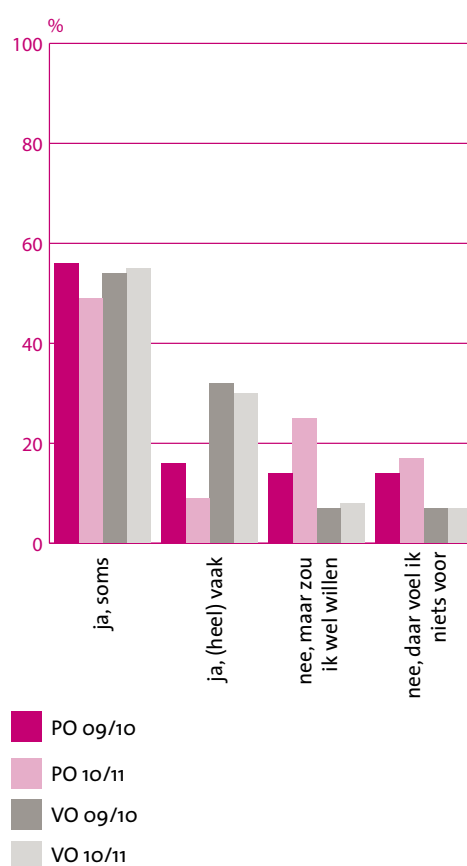
Vorig jaar gaf 72% van de leraren in het po en 85% van de vo-leraren aan 'soms of vaak' zelf leermiddelen te ontwikkelen. Opmerkelijk is dat er dit jaar veel minder po-leraren aangeven zelf te ontwikkelen (58%). Het aantal po-leraren dat aangeeft niet te ontwikkelen, maar dit eigenlijk wel te willen is groter dan vorig jaar. Tevens geven meer leraren dan vorig jaar aan 'niets te voelen voor het zelf ontwikkelen'.

Een verklaring voor de daling in het aantal po-leraren dat zelf ontwikkelt, kan zijn dat zij niet gefaciliteerd worden om leermiddelen te ontwikkelen. Van de leidinggevendenden in het po geeft namelijk 63% aan hun leraren niet te faciliteren.

In het vo is het aantal leraren dat zelf ontwikkelt nagenoeg gelijk gebleven (85%). Dat kan te maken hebben met facilitering. Tweederde van de leidinggevendenden geeft namelijk aan dat zij al hun leraren of een aantal leraren faciliteren om zelf leermiddelen te ontwikkelen.

In het so en vso worden ook veel leermiddelen zelf ontwikkeld door leraren (so 70%, vso 88%).

Ontwikkelen leraren zelf leermiddelen?

Mate waarin leidinggevendenden, leraren nu en in de toekomst faciliteren om leermiddelen te ontwikkelen⁸

	PO		VO	
	NU	2015	NU	2015
alle leraren	10%	19%	7%	18%
een aantal leraren	27%	51%	59%	65%
geen enkele leraar	63%	30%	34%	17%

⁸ De respons van leidinggevendenden so en vso op deze vraag was te laag en wordt niet gerapporteerd.

Gratis schoolboekenmaatregel geen opmerkelijke impuls voor ontwikkelen leermiddelen

Veel leidinggevendenden stimuleren hun leraren 'soms of heel vaak' om zelf leermiddelen te ontwikkelen (po 49%, vo 70%, vso 86%). Een groot deel van de leidinggevendenden in het vo (vo 59%, vso 90%⁹) deed dit al voor de invoering van de 'gratis schoolboekenmaatregel'. Een veel kleiner deel (vo 25%) geeft aan dat de gratis schoolboekenmaatregel nog een extra impuls heeft gegeven aan het stimuleren van leraren om zelf leermiddelen te ontwikkelen. Een nog kleiner deel (vo 16%) geeft aan dat de gratis schoolboekenmaatregel dé aanleiding is geweest om het ontwikkelen van eigen leermiddelen te stimuleren¹⁰.

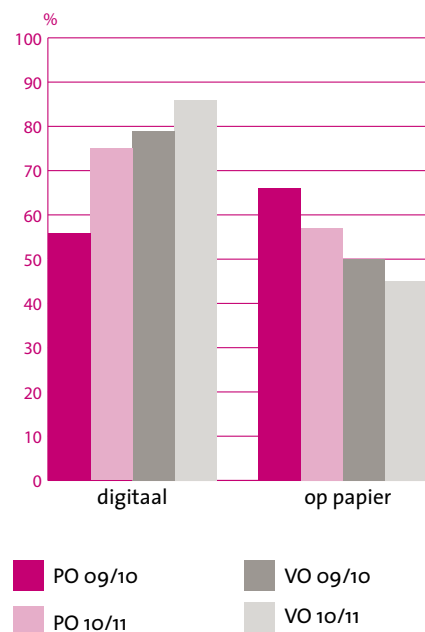
Differentiatie nog steeds belangrijke reden om zelf te ontwikkelen

Leraren ontwikkelen niet zozeer omdat ze dan meer eigenaarschap ervaren. Leidinggevendenden denken vaak wel dat dit een reden is voor leraren om te ontwikkelen. Belangrijke redenen voor leraren om zelf leermiddelen te ontwikkelen zijn, net als vorig jaar, het ontwikkelen van materialen die de methode niet biedt (po 58%, vo, 63%, so 73%, vso 76%) en het bieden van meer differentiatiemogelijkheden (po 82%, vo 56%, so 76%, vso 55%). Ook volgens de leidinggevendenden zijn dit de belangrijkste redenen. Leraren zorgen vooral voor differentiatiemogelijkheden door het ontwikkelen van opdrachten op verschillende niveaus en opdrachten die passen bij verschillende intelligenties/leerstijlen. Met name in het so en vso worden veel opdrachten ontwikkeld die aansluiten bij specifieke leerlingen.

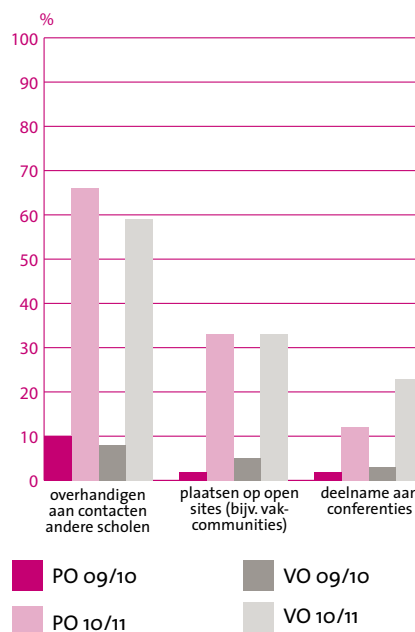
Delen van leermiddelen buiten de school stijgt

Bijna alle leraren uit alle sectoren delen de eigen ontwikkelde leermiddelen met hun eigen collega's (rond de 95%). Een redelijk deel van de leidinggevendenden stimuleert zijn of haar leraren dan ook om dit te doen (po 80%, vo 60%). In heel weinig gevallen zijn er met leraren afspraken gemaakt over het delen van de ontwikkelde leermiddelen met collega's binnen en buiten de school (po 7%, vo 8%). Het delen van leermiddelen met collega's van andere scholen gebeurt steeds vaker (po 24%, vo 22%¹¹). Vorig jaar gaf 15% van po- en 19% van vo-leraren aan te delen buiten de school. Er wordt aanzienlijk meer dan vorig jaar geplaatst op daarvoor bestemde open sites en er wordt ook veel meer dan vorig jaar overhandigd aan (bekende) contacten van andere scholen.

Wijze waarop leraren *binnen de school* eigen ontwikkelde leermiddelen delen¹²

Wijze waarop leraren *buiten de school* eigen ontwikkelde leermiddelen delen¹²

⁹ Deze vraag is alleen aan leraren en leidinggevendenden uit vo en vso gesteld.

¹⁰ De respons van leidinggevendenden vso op deze vragen was te laag en wordt niet gerapporteerd.

¹¹ De respons van leraren so en vso op deze vragen was te laag en wordt niet gerapporteerd.

¹² De respons van leraren so en vso op deze vraag was te laag en wordt niet gerapporteerd.

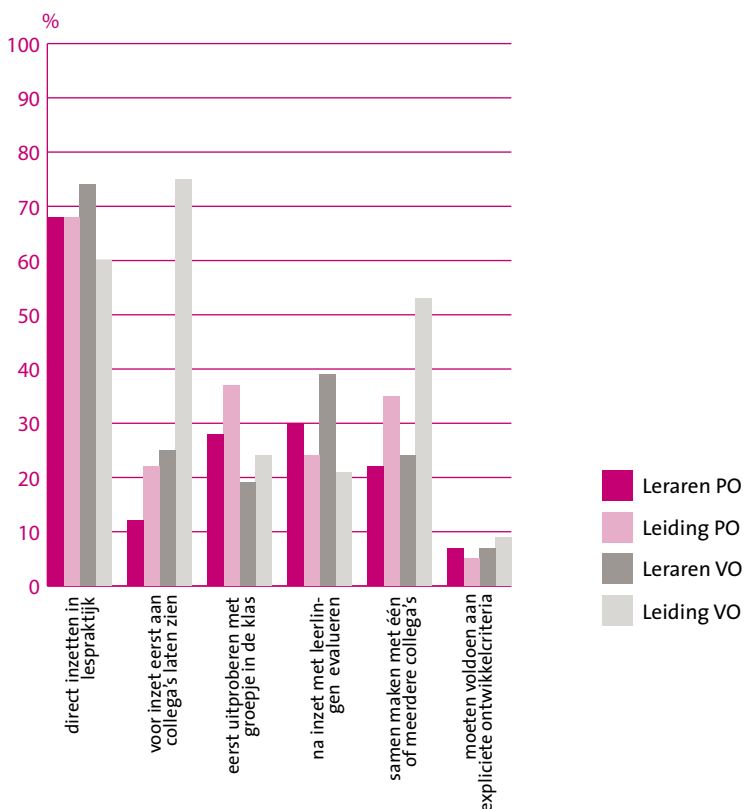
Wanneer meer delen?

Niet alleen is gevraagd op welke wijze leraren delen, ook is gevraagd in welke gevallen leraren nog (meer) zouden gaan delen. Zo'n twee derde (po 67%, vo 58%, so 67%, vso 67%) van de leraren gaat pas (meer) delen als ze daadwerkelijk denken dat door hen ontwikkelde leermiddelen ook inhoudelijk relevant zijn voor anderen. Het delen van materiaal wordt ook aantrekkelijker als dit technisch eenvoudiger zou zijn (po 31%, vo 27%, so 46%, vso 36%). Ook zou het helpen als er een duidelijke (internet)plek zou zijn waar het ontwikkelde materiaal ingediend kan worden (po 21%, vo 29%, vso 31%¹³).

Ontwikkelen en feedback

De meeste leraren geven aan dat ze eigen ontwikkelde leermiddelen direct inzetten. Ongeveer een derde vraagt daarna wel naar de mening van de leerling (po 30%, vo 39%). In het vo is opvallend dat een kwart van de leraren aangeeft dat ze eigen ontwikkelde leermiddelen voor feedback aan collega's laten zien, terwijl drie kwart van de leidinggevenden aangeeft dat hun leraren elkaars leermiddelen onderling van feedback voorzien. 24% van de vo-leraren zegt samen met collega's te ontwikkelen, 53% van de vo-leidinggevenden denkt dat hun leraren samen ontwikkelen. Een heel klein deel van zowel de leraren als de leidinggevenden geeft aan dat eigen ontwikkelde leermiddelen aan expliciete ontwikkelcriteria moeten voldoen.

Wijze waarop leraren leermiddelen inzetten en verbeteren en hoe leidinggevenden denken dat leraren dit doen¹⁴

¹³ De respons van leraren so op deze vraag was te laag en wordt niet gerapporteerd.

¹⁴ De respons van leraren en leidinggevenden so en vso op deze vraag was te laag en wordt niet gerapporteerd.

Kwaliteit van leermiddelen en leerarrangementen

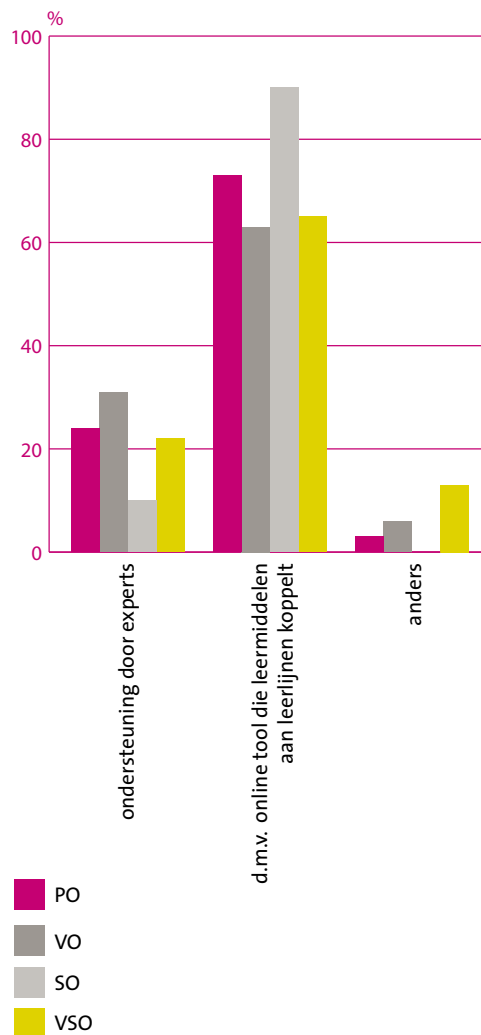
Dit jaar gaat de leermiddelenmonitor dieper in op kwaliteitscriteria die leraren en leidinggevenden hanteren bij het beoordelen van eigen ontwikkelde of gevonden leermiddelen.

Ervaring en intuïtie belangrijk voor inpassen van eigen of gevonden leermiddelen

Eigen of gevonden leermiddelen komen pas goed tot hun recht als die goed passen bij andere leermiddelen die worden gebruikt. Hoe zorgen leraren voor een goede aansluiting? Zo'n tweederde van de leraren in het po, vo en so en de helft van leraren in het vso volgt hun intuïtie en ervaring bij het inpassen van eigen of gevonden leermiddelen. Ongeveer de helft van de leraren in alle sectoren gaat bij de inpassing van eigen of gevonden leermiddelen uit van een leerlijn. De methode wordt minder als leidraad voor inpassing gebruikt. Ordening van simpel naar complex komt ook niet vaak voor. Een derde van de leraren in het vo en het vso overlegt met collega's van hetzelfde vak om de volgorde te bepalen, meer dan leraren in het po (16%) of in het so (16%).

In voorgaande jaren gaven leraren al aan dat zij ondersteuning willen hebben bij het inpassen van leermiddelen in een leerlijn. De resultaten van dit jaar volgen eenzelfde lijn. Ongeveer tweederde van de leraren in het vo, so en vso en zelfs 73% in het po, geeft aan behoefte aan ondersteuning te hebben. Deze ondersteuning zien zij het liefst in de vorm van een online tool, die leermiddelen aan tussendoelen en inhoud van de leerlijn koppelt. Een kleiner deel van leraren vindt ondersteuning door experts gewenst.

Welke ondersteuning wensen leraren bij het inpassen van leermiddelen in een leerlijn?

Bruikbaarheid en aangetoonde leereffecten belangrijke kwaliteitscriteria van leermiddelen

Dit jaar zijn zowel leraren als leidinggevenden gevraagd welke kwaliteitscriteria van leermiddelen ze het meest waardevol vinden. Leraren en leidinggevenden hebben in grote mate hetzelfde beeld van de kwaliteitseisen waar leermiddelen aan moeten voldoen. Kwalitatief goede leermiddelen moeten vooral de gewenste leereffecten opleveren, motiverend zijn voor leerlingen, passen in een leerlijn en bruikbaar zijn in de situatie waarvoor ze bedoeld zijn. Vakinhoud is ook belangrijk, vooral voor leraren in het vo en het vso en voor vo-leidinggevenden. Leraren en leidinggevenden vinden het minder belangrijk dat een leermiddel het resultaat is van een grondig ontwikkelproces. Over de vindbaarheid van leermiddelen hebben leraren en leidinggevenden een compleet verschillende mening: De vindbaarheid van het leermiddel is voor vo-leidinggevenden heel belangrijk (61%) terwijl dat voor vo-leraren juist minder belangrijk is (15%).

Belangrijke kwaliteitscriteria van leermiddelen volgens leraren en leidinggevenden

	Leraren PO	Leiding PO	Leraren VO	Leiding VO	Leraren SO	Leiding SO	Leraren VSO	Leiding VSO
vakinhoud	31%	41%	63%	60%	29%	37%	52%	27%
leermiddel is makkelijk vindbaar	25%	9%	15%	61%	27%	6%	14%	9%
leermiddel is resultaat van grondig ontwikkelproces	15%	17%	11%	13%	4%	25%	5%	14%
leermiddel wordt vaak gebruikt door collega's	4%	8%	4%	5%	7%	6%	7%	5%
leermiddel is bruikbaar in situatie waarvoor het bedoeld is	49%	53%	53%	49%	60%	44%	60%	41%
beroeps-relevantie van leermiddel	1%	1%	7%	7%	2%	0%	12%	14%
leermiddel is toepasbaar in leerlijn	46%	58%	29%	39%	49%	75%	45%	68%
leermiddel is motiverend	58%	44%	58%	58%	62%	50%	48%	41%
leermiddel levert gewenste leereffecten	67%	61%	48%	49%	53%	56%	45%	68%

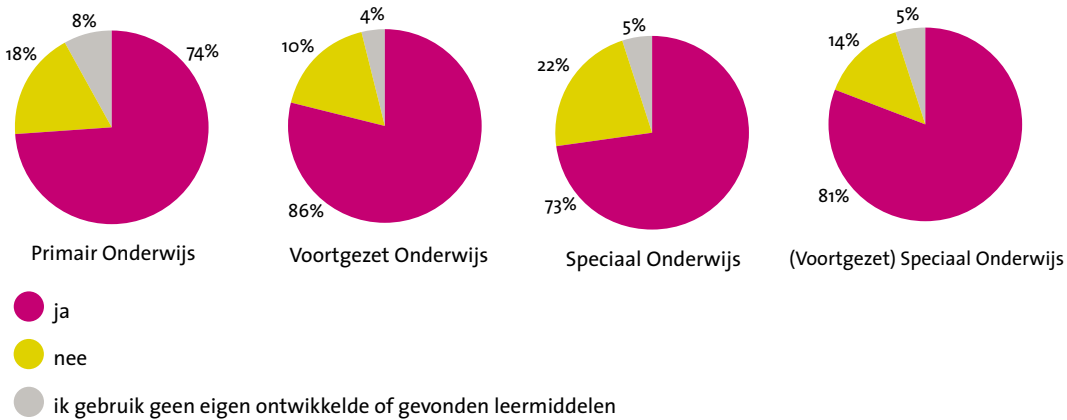
* Leraren en leidinggevenden konden meerdere antwoorden geven

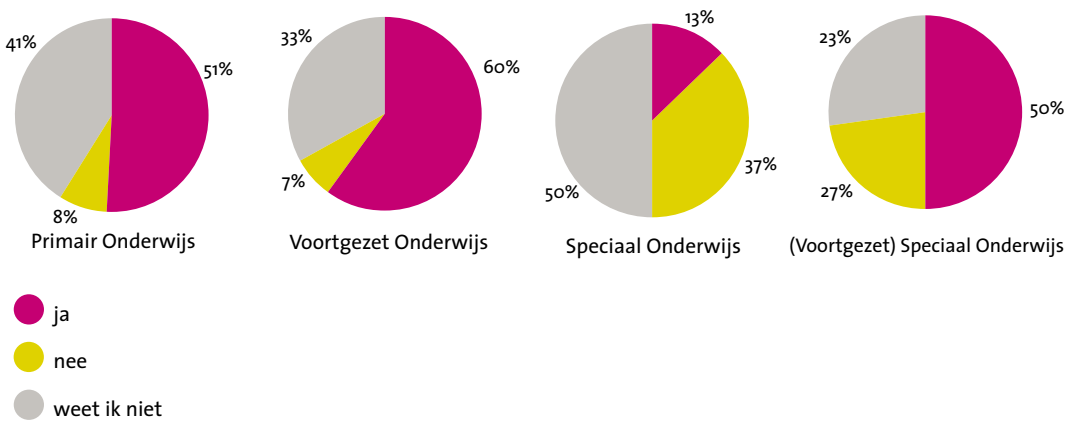
Leraren positiever over kwaliteit leermiddelen dan leidinggevenden

Leraren zijn in het algemeen positiever over de kwaliteit van de eigen ontwikkelde en gevonden leermiddelen dan hun leidinggevenden. Zo'n drie kwart van de leraren geeft aan dat deze leermiddelen van voldoende kwaliteit zijn. Van de leidinggevenden denkt ongeveer de helft in het po en vso en 60% in het vo dat leermiddelen van voldoende kwaliteit zijn. Afgezien van de leidinggevenden uit het so, is ongeveer de helft van de leidinggevenden tevreden over de kwaliteit van deze leermiddelen. Een groot percentage van de leidinggevenden geeft aan geen uitspraak over de kwaliteit van deze leermiddelen te kunnen doen. Een mogelijke verklaring zou kunnen zijn dat de leidinggevenden minder met deze leermiddelen van doen hebben.

Vinden *leraren* dat leermiddelen van voldoende kwaliteit zijn?

Vinden *leidinggevenden* dat leermiddelen van voldoende kwaliteit zijn?

Herkenbaarheid van kwaliteitscriteria in eigen en gevonden leermiddelen

We vroegen die leraren die tevreden zijn over het eigen of gevonden leermateriaal welke kwaliteitskenmerken ze daarin terug zagen. Over het algemeen zitten leraren en leidinggevendenden hier op één lijn: de criteria die zij het meest terugvinden in de leermiddelen zijn vakinhoud, bruikbaarheid, leereffecten en het motiverende effect. Ook de toepasbaarheid van een leermiddelen in de leerlijn wordt herkend, hoewel in iets mindere mate. Opvallend is de grote discrepantie tussen vo-leraren en vo-leidinggevendenden met betrekking tot de vindbaarheid van leermiddelen. Vo-leraren vinden dit kenmerk veel minder (11%) in de huidige leermiddelen terug dan hun leidinggevendenden (61%).

Welke kwaliteitscriteria vinden leraren en leidinggevendenden terug in de leermiddelen?¹⁵

	Leraren PO	Leiding PO	Leraren VO	Leiding VO	Leraren SO	Leraren VSO
vakinhoud	40%	37%	70%	67%	39%	44%
leermiddel is makkelijk vindbaar	20%	10%	11%	61%	2%	18%
leermiddel is resultaat van grondig ontwikkelproces	8%	6%	8%	9%	6%	9%
leermiddel wordt vaak gebruikt door collega's	13%	16%	12%	15%	9%	15%
leermiddel is bruikbaar in situatie waarvoor het bedoeld is	56%	63%	53%	54%	67%	74%
beroepsrelevantie van leermiddel	2%	1%	7%	7%	0%	15%
leermiddel is toepasbaar in leerlijn	38%	54%	27%	32%	3%	27%
leermiddel is motiverend	50%	39%	44%	45%	52%	44%
leermiddel levert gewenste leereffecten	43%	40%	36%	30%	24%	44%

* Leraren en leidinggevendenden konden drie antwoorden geven

slo 18

Leermiddelen
monitor

Leraren en leidinggevendenden die denken dat de eigen of gevonden leermiddelen over het algemeen niet van voldoende kwaliteit zijn, werd gevraagd welke van de criteria ze niet bij de leermiddelen terug kunnen vinden. Leraren in het po en in het vo zijn het relatief eens met betrekking tot de kwaliteitscriteria waaraan de leermiddelen volgens hen niet voldoen. Leidinggevendenden po en vo zitten iets minder op één lijn met leraren uit dezelfde sector. Zo vindt bijvoorbeeld 70% van de vo-leidinggevendenden niet dat leermiddelen makkelijk vindbaar zijn, terwijl slechts 32% van de leraren problemen heeft om leermiddelen te vinden.

¹⁵ De respons van leidinggevendenden so en vso op deze vraag was te laag en wordt niet gerapporteerd.

Welke kwaliteitscriteria vinden leraren en leidinggevenden *niet* terug in de leermiddelen?¹⁶

	Leraren PO	Leiding PO	Leraren VO	Leiding VO
vakinhoud	8%	14%	14%	0%
leermiddel is makkelijk vindbaar	27%	12%	32%	70%
leermiddel is het resultaat van een grondig ontwikkelproces	44%	60%	36%	65%
leermiddel wordt vaak gebruikt door collega's	17%	24%	16%	25%
leermiddel is bruikbaar in situatie waarvoor het bedoeld is	14%	6%	19%	10%
beroepsrelevantie van leermiddel	23%	16%	25%	20%
leermiddel is toepasbaar in een leerlijn	32%	28%	19%	35%
leermiddel is motiverend	20%	6%	23%	15%
leermiddel levert de gewenste leer-effecten op	33%	44%	33%	30%

* Leraren en leidinggevenden konden meerdere antwoorden geven

¹⁶ De respons van leidinggevenden so en vso op deze vraag was te laag en wordt niet gerapporteerd.

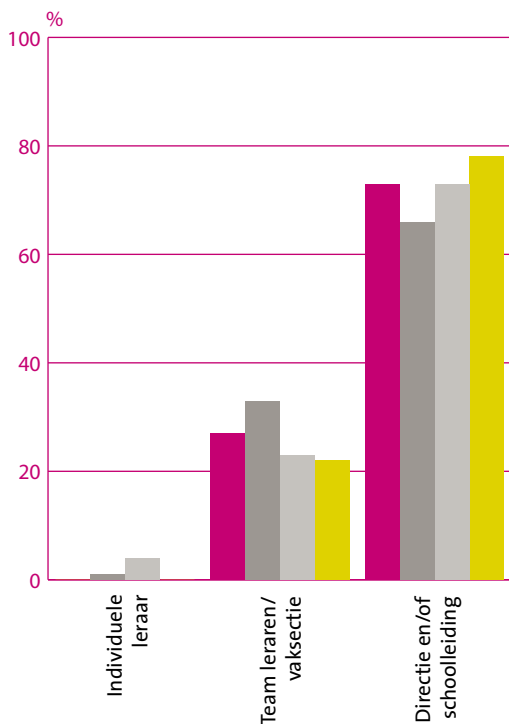
Leermiddelenbeleid

Evenals voorgaande jaren is ook dit jaar gevraagd wie er in hoofdzaak beslist over de aanschaf van leermiddelen.

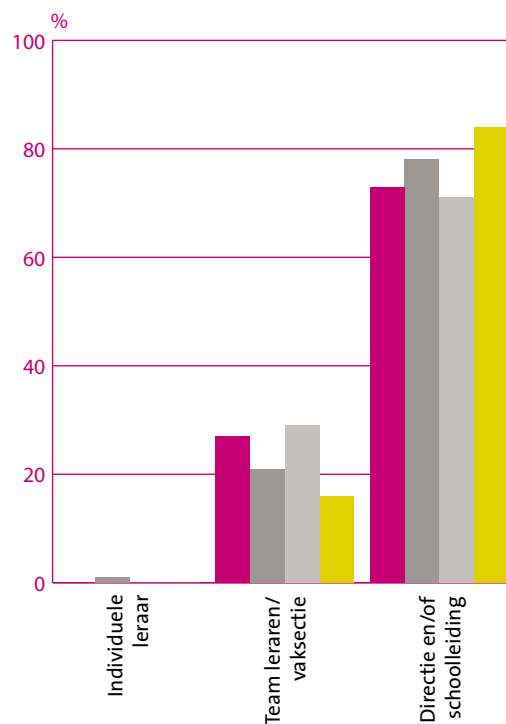
Rol leidinggevenden steeds groter bij aanschaf leermiddelen

Opvallend is dat de rol van vaksecties/teams in het po en vo de laatste jaren minder groot is geworden en dat de rol van schoolleiding daarentegen groter wordt als het gaat om de vraag óf er nieuwe leermiddelen aangeschaft mogen worden. Ook in het so en vso heeft de schoolleiding volgens leraren de grootste beslissingsbevoegdheid (so 73% en vso 78%). Zowel leraren als leidinggevenden uit alle vier onderwijssectoren hebben hier ongeveer dezelfde mening over.

Wie beslist er *volgens leraren* over aanschaf van leermiddelen?

Wie beslist er *volgens leidinggevenden* over aanschaf van leermiddelen?

- PO
- VO
- SO
- VSO

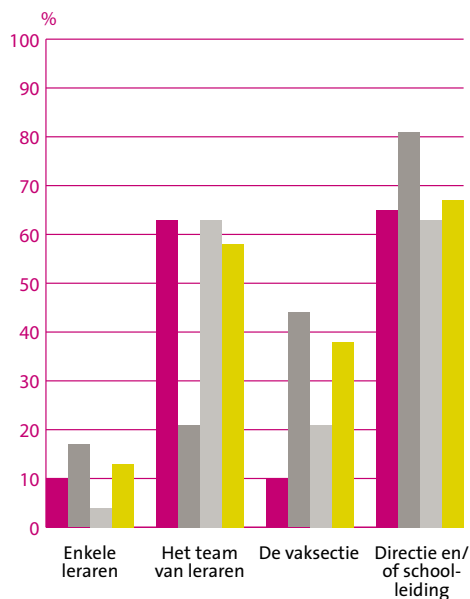
Evenals andere jaren blijkt ook nu weer dat vaksecties en teams van leraren wel grote invloed hebben als het gaat om de vraag wélke leermiddelen worden aangeschaft. Gemiddeld 73% van de leraren en leidinggevenden geeft aan dat zij in overleg met collega's bepalen wat zij aanschaffen. De schoolleiding heeft op dit vlak wat minder zeggenschap. In het so en vso is de rol van schoolleiding hierbij nog het grootst (po 19%, vo 18%, so 26%, vso 26%).

Op de vraag of leidinggevenden criteria formuleren die secties bij aanschaf van leermiddelen moeten hanteren, zijn de meningen sterk verdeeld. Binnen po, vo en vso zegt ongeveer de helft van de leidinggevenden dat dit gebeurt en de andere helft dat dit niet gebeurt. Leidinggevenden so lijken wat meer eensgezind, 88% zegt dat deze criteria er niet zijn. Wel stimuleert gemiddeld 70% van alle leidinggevenden hun secties om de aanschaf van leermiddelen op elkaar af te stemmen (po 72%, vo 62%, so 71%, vso 82%).

Leraren en leidinggevenden verschillen van mening over beleid

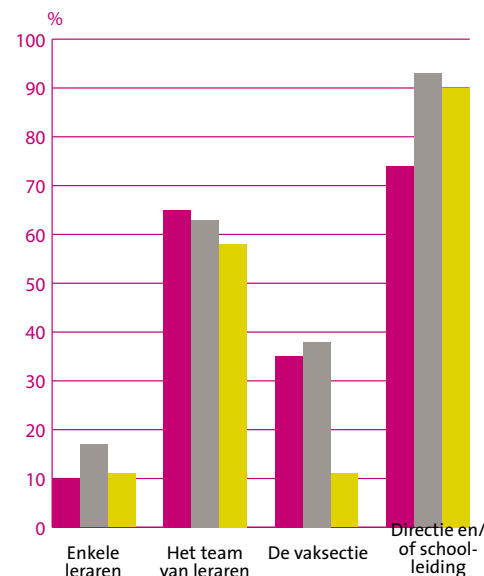
Het blijkt dat er langzaam maar op steeds meer scholen beleid wordt gemaakt ten aanzien van de inzet van leermiddelen. Bij de meting van 09/10 gaf nog 55% van de leraren po en 48% van de leraren vo aan dat er beleid was, dit jaar beaamt 69% van de leraren po en 50% van de leraren vo dat. In het so en vso is er volgens 52% (so) en 58% (vso) van de leraren beleid. Opvallend is wel het verschil in mening tussen leraren en leidinggevenden. Veel meer leidinggevenden dan leraren zijn van mening dat er beleid is (po 86%, vo 73%, so 65%, vso 76%). Het lijkt er dus op dat het ontwikkelde beleid niet altijd voldoende bekend is bij leraren, ondanks dat zowel schoolleiding als leraren betrokken zijn bij de totstandkoming van dit leermiddelenbeleid (evenals vorig jaar). Volgens gemiddeld 80% van de leraren en leidinggevenden is het team van leraren/de vaksectie betrokken bij de totstandkoming van het leermiddelenbeleid. Tevens is gemiddeld 69% van de leraren en gemiddeld 75% van de leidinggevenden van mening dat directie en/of schoolleiding hierbij betrokken is. Deze rol van directie/schoolleiding wordt in het bijzonder door leraren en leidinggevenden uit het vo en vso onderkend.

Betrokkenen bij de totstandkoming leermiddelenbeleid volgens leraren

* Leraren konden meerdere antwoorden geven

Betrokkenen bij de totstandkoming leermiddelenbeleid volgens leidinggevenden¹⁷

* Leidinggevenden konden meerdere antwoorden geven

¹⁷ De respons van leidinggevenden so op deze vraag was te laag en wordt niet gerapporteerd.

Volgens een meerderheid van leraren en leidinggevendenden uit het so en vso, stuurt het leermiddelenbeleid niet bewust op het gebruik van ict. In het po en vo verschillen leraren en leidinggevendenden van mening ten aanzien van dit punt. Ruim een derde van de leraren po en vo is van mening dat het beleid bewust stuurt op het gebruik van digitale hulpmiddelen zoals ELO of digibord. Een derde van de leidinggevendenden po en vo zegt dat het beleid bewust stuurt op én het gebruik van digitale hulpmiddelen als vervanging van een methode-onderdeel, én op het gebruik van digitale hulpmiddelen zoals ELO of digibord.

Een derde van de leraren en leidinggevendenden uit po, vo en vso geeft aan dat het leermiddelenbeleid op schoolniveau tot stand is gekomen. Ook zegt een derde van de leraren en leidinggevendenden dat dit op vestiging/locatieniveau tot stand is gekomen. De overige groep (po 21%, vo 16%, vso 13%) geeft aan dat dit op bestuursniveau tot stand is gekomen¹⁸.

Herkenbaarheid van leermiddelenbeleid in de praktijk

Als scholen een leermiddelenbeleid hebben geformuleerd, is daar dan in de praktijk iets van te merken? Om dit te onderzoeken kregen leraren en leidinggevendenden een aantal stellingen voorgelegd. Ze konden aangeven in welke mate zij het met de stellingen eens zijn. De stellingen hadden betrekking op de praktische uitwerking van het leermiddelenbeleid. In beide sectoren zijn leraren en leidinggevendenden het erover eens, dat het leermiddelenbeleid is afgestemd op het financiële beleid. In het po is dit in sterkere mate het geval dan in het vo.

Ook is er in beide sectoren overeenstemming over de stelling dat de onderwijsvisie van de school herkenbaar is in het leermiddelenbeleid. In het po is die herkenbaarheid veel groter dan in het vo. In beide sectoren vinden de leraren het besluitvormingsproces met betrekking tot het leermiddelenbeleid veel minder transparant dan leidinggevendenden. Opvallend is dat in beide sectoren leraren het leermiddelenbeleid meer in het kader van meerjarenbeleid zien staan dan leidinggevendenden. Het algemene beeld is dat het leermiddelenbeleid in het po in de praktijk meer herkend wordt dan in het vo. Ook liggen de waarnemingen van leraren en leidinggevendenden in het po wat dichter bij elkaar dan in het vo.

Ook leraren en leidinggevendenden van scholen waar geen leermiddelenbeleid is, kregen de stellingen over de praktische uitwerking van leermiddelenbeleid voorgelegd. Uit de antwoorden van leraren uit beide sectoren is af te leiden, dat de kenmerken van leermiddelenbeleid op deze scholen inderdaad in veel mindere mate terug te vinden zijn. Ondanks dat, herkennen leidinggevendenden in beide sectoren zich meer in de voorgelegde stellingen dan de leraren. Het lijkt erop dat leidinggevendenden impliciet leermiddelenbeleid (denken te) voeren. Leraren herkennen dat niet.

¹⁸ De respons van leraren en leidinggevendenden so op deze vraag was te laag en wordt niet gerapporteerd.

Percentage leraren en leidinggeevenden dat het (zeer) eens is met de volgende stellingen¹⁹

(zeer) mee eens	Scholen met leermiddelenbeleid				Scholen zonder leermiddelenbeleid			
	Leraren PO	Leiding PO	Leraren VO	Leiding VO	Leraren PO	Leiding PO	Leraren VO	Leiding VO
Afstemming leermiddelenbeleid met ict (ELO, digiborden)	82%	92%	52%	71%	25%	85%	25%	56%
Afstemming leermiddelenbeleid met financieringsbeleid	86%	86%	60%	57%	54%	72%	13%	50%
Duidelijke eisen/randvoorwaarden aan het gebruik van leermiddelen.	91%	53%	72%	60%	25%	48%	36%	50%
Rekening houden met (gebrek aan) vaardigheden in het gebruiken en ontwikkelen van leermiddelen door leraren	70%	72%	56%	74%	23%	59%	31%	39%
Afstemming leermiddelenbeleid met schoolvisie	80%	78%	46%	42%	12%	74%	24%	29%
Inzet op gebruik digitale leermiddelen	62%	69%	41%	60%	9%	59%	23%	45%
Helder besluitvormingsproces over leermiddelenbeleid	50%	76%	35%	71%	21%	63%	17%	23%
Meerjarenvisie op leermiddelenbeleid	59%	47%	47%	35%	11%	42%	32%	20%

Leraren ervaren weinig stimulans om gebruik te maken van vrij beschikbare (digitale) leermiddelen

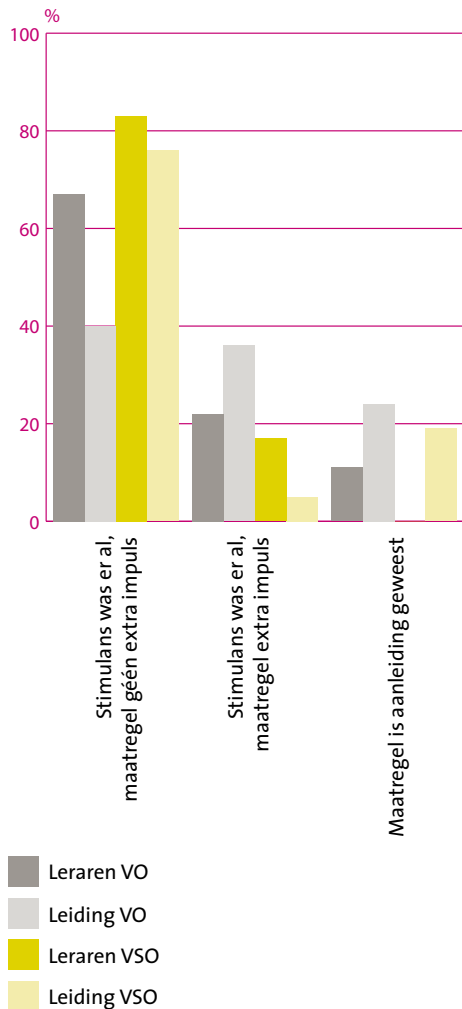
Nu er steeds meer digitale leermiddelen vrij beschikbaar zijn, is het de vraag in hoeverre scholen hun leraren stimuleren om hiervan gebruik te maken. In het po ervaren leraren de meeste stimulans om gebruik te maken van vrij beschikbare leermiddelen die bijvoorbeeld via www.leermiddelenplein.nl of www.wikiwijs.nl gevonden kunnen worden (po 64%, vo 36%, so 36%, vso 43%). Opmerkelijk is dat leidinggeevenden denken dat hun school leraren meer stimuleert om gebruik te maken van vrij beschikbare digitale leermiddelen, dan dat leraren dat ervaren. In het po, vo, so en vso zegt respectievelijk 85%, 64%, 59% en 92% van de leidinggeevenden dat hun school leraren stimuleert om gebruik te maken van vrij beschikbare digitale leermiddelen.

¹⁹ De respons van leraren en leidinggeevenden so en vso op deze vraag was te laag en wordt niet gerapporteerd.

Ook de invoering van de zogenaamde gratis schoolboekenmaatregel zou het voor scholen voor v(s)o aantrekkelijk kunnen maken om meer van gratis digitaal materiaal gebruik te gaan maken. Worden leraren in vo en vso na invoering van deze maatregel inderdaad meer gestimuleerd om hiervan gebruik te maken? 67% van de leraren vo en 83% van de leraren vso geeft aan dat zij al vóór de invoering van de gratis schoolboekenmaatregel gestimuleerd werden om vrij beschikbare (digitale) leermiddelen te gebruiken. Ook bij leidinggevenden zegt een grote groep dat zij al vóór de invoering van de gratis schoolboekenmaatregel het gebruik van vrij beschikbare (digitale) leermiddelen stimuleerden bij hun leraren (vo 41%, vso 76%). De gratis schoolboekenmaatregel lijkt dus geen ingrijpende invloed te hebben gehad op het stimuleren of gestimuleerd worden om gratis (digitale) leermiddelen te gebruiken. Het vo kent nog de grootste groep leidinggevenden die aangeeft dat deze maatregel wel voor een extra impuls heeft gezorgd (36%) of zelfs aanleiding is geweest om dit gebruik te stimuleren (24%). Opvallend is, dat de leraren in het vo daar een ander beeld van hebben.

Consequenties van gratis schoolboekenmaatregel in het v(s)o voor gebruik vrij beschikbare (digitale) leermiddelen²⁰

slo 24
Leermiddelen monitor

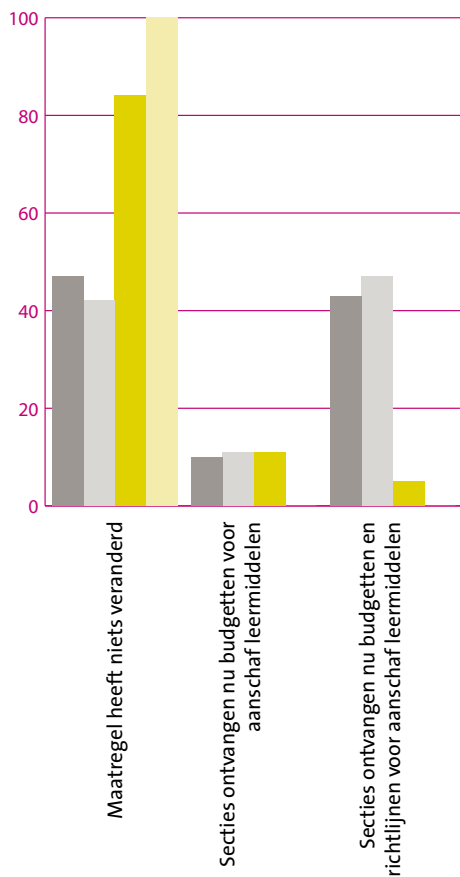

²⁰ Deze vraag is alleen aan leraren en leidinggevenden uit vo en vso gesteld.

Een kleine minderheid van de leraren en leidinggevenden uit het vo zegt dat invoering van de gratis schoolboekenmaatregel geen consequenties heeft gehad wat betreft de aanschaf van leermiddelen. Ongeveer de andere helft geeft aan dat na deze maatregel budgetten voor aanschaf van leermiddelen zijn vastgesteld per sectie, waarbij de secties richtlijnen krijgen voor besteding van dit budget. In het vso zegt maar liefst 84% van de leraren en alle leidinggevenden dat deze maatregel geen consequenties heeft gehad voor de aanschaf van leermiddelen.

Consequenties van gratis schoolboekenmaatregel in het v(s)o voor besteding leermiddelenbudgetten²¹

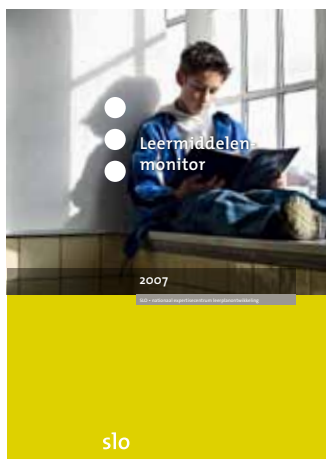

- Leraren VO
- Leiding VO
- Leraren VSO
- Leiding VSO

²¹ Deze vraag is alleen aan leraren en leidinggevenden uit vo en vso gesteld.

Eerder in deze reeks verschenen:

De verschillende edities van de leermiddelenmonitor zijn te downloaden van www.leermiddelenmonitor.nl

Colofon

© 2011 SLO (nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling), Enschede.

Alle rechten voorbehouden. Mits de bron wordt vermeld is het toegestaan om zonder voorafgaande toestemming van de uitgever deze uitgave geheel of gedeeltelijk te kopiëren dan wel op andere wijze te verveelvoudigen.

Auteurs:

Chantal Blockhuis, Gemma Corbalan,
Marieke ten Voorde, Hans de Vries

De Leermiddelenmonitor 10/11 kwam tot stand in samenwerking met de Onderwijs Innovatiegroep.

Met dank aan:

Olof Craenen (OIG), Kim Schut (OIG),
Elvira Folmer (SLO), Wilmad Kuiper (SLO)

Ontwerp:

Axis Media-ontwerpers bv, Enschede

Fotografie:

Hans Oostrum

Informatie:

SLO
Secretariaat O&A/MT
Postbus 2041, 7500 CA Enschede
Telefoon (053) 4840 666
E-mail: o&a-mt@slo.nl

Meer informatie:

www.leermiddelenmonitor.nl
www.slo.nl
www.leermiddelenplein.nl

AN-nummer:

7.6012.398

SLO is het nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling. Al 35 jaar geven wij inhoud aan leren en innovatie in de driehoek beleid, wetenschap en onderwijspraktijk. De kern van onze expertise betreft het ontwikkelen van doelen en inhouden van leren, voor vele niveaus, van landelijk beleid tot het klaslokaal.

We doen dat in interactie met vele uiteenlopende partners uit kringen van beleid, schoolbesturen en -leiders, leraren, onderzoekers en vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties (ouders, bedrijfsleven, e.d.).

Zo zijn wij in staat leerplankaders te ontwerpen, die van voorbeelden te voorzien en te beproeven in de schoolpraktijk. Met onze producten en adviezen ondersteunen we zowel beleidsmakers als scholen en leraren bij het maken van inhoudelijke leerplankeuzes en het uitwerken daarvan in aansprekend en succesvol onderwijs.

SLO

Piet Heinstraat 12
7511 JE Enschede

Postbus 2041
7500 CA Enschede

T 053 484 08 40

F 053 430 76 92

E info@slo.nl

www.slo.nl

slo